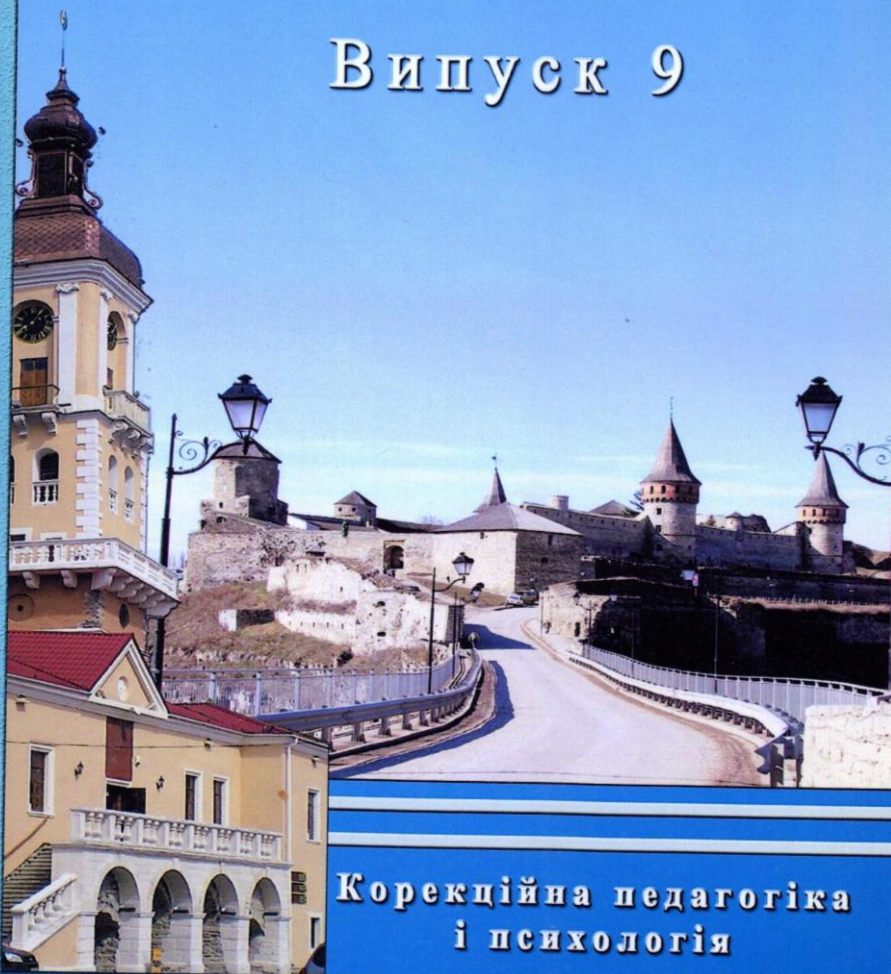


ВІСНИК

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Випуск 9



Корекційна педагогіка
і психологія

Міністерство освіти і науки України

ВІСНИК

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

**КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА
І ПСИХОЛОГІЯ**

В и п у с к 9

Кам'янець-Подільський
„Медобори-2006”
2018

УДК:378.4:376. 1|(477.43)(082)

ББК:74. 3

B54

Рецензенти:

О.П. Глоба – доктор педагогічних наук, професор кафедри ортопедагогіки ортопсихології та реабілітології НПУ ім. М.П. Драгоманова;

С.Д. Яковлєва – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри корекційної освіти Херсонського державного університету;

О.М. Вержиковська – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія

В.І. Бондар, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;

О.М. Вержиковська, кандидат педагогічних наук, доцент; **О.В. Гаврилов**, кандидат психологічних наук, доцент (голова редакційної колегії); **Н.С. Гаврилова**, кандидат психологічних наук, доцент;

В.Е. Левицький, кандидат педагогічних наук, доцент;

О.П. Мілевська, кандидат педагогічних наук, доцент; **О.І. Дмитрієва**, кандидат педагогічних наук, доцент;

С.П. Миронова, доктор педагогічних наук, професор (науковий редактор); **О.В. Константи́н**, кандидат педагогічних наук (відповідальний секретар); **І.І. Рудевич**, кандидат психологічних наук, доцент;

В.М. Синьов, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **В.І. Співак**, кандидат психологічних наук, доцент;

М.К. Шермет, доктор педагогічних наук, професор.

Друкується за ухвалою Вченої ради

факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

(протокол №12 від 20 листопада 2018 року)

B54 Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана

Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. С.П. Миронової,

Н.С. Гаврилової – Вип. 9 / Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. –

288 с.

До вісника увійшло праці молодих науковців, студентів освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр», які навчаються за програмою 016 Спеціальна освіта. У них висвітлюються теоретичні та практичні напрацювання при організації навчально-виховної, корекційно-розвивальної, реабілітаційної та абілітаційної роботи з різними групами осіб з особливими освітніми потребами. Також у вісник включені науково-практичні роботи, представлені на II Всеукраїнському форумі (з міжнародною участю) студентів і магістрантів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Адресується спеціалістам-практикам, студентам, які навчаються за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, батькам, всім кому не байдужа доля осіб з особливими освітніми потребами.

УДК:378. 4:376.1|(477. 43) (082)

ББК:74.3

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ №13865-2839 від 22. 04.2008 р.

© Автори статей, 2018

© „Медобори-2006”, 2018

Поджара А. Є.	Активізація функціонального стану мовленнєво-рухового аналізатора як чинника удосконалення мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	212
Подтабачний Н. М.	Розвиток вольових якостей у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку	217
Самохвалова Т. С.	Особливості застосування методу літотерапії у корекційно-розвивальній роботі з молодшими школярами із загальним недорозвиненням мовлення	221
Самусевич А. А.	Повышение зрительных функциональных возможностей у детей с нарушениями зрения дошкольного возраста (3-4 лет) средствами дидактических офтальмотренажеров	226
Скорбич А. Ю.	Аналіз засобів розвитку дрібної моторики у дітей з порушенням мовлення	231
Слишко М. А.	Вплив сім'ї на формування невротичних станів у підлітків	235
Тарасенко С. В.	Преимущества метода проектов как средства коррекционно-развивающей работы с дошкольниками с нарушением слуха	241
Фоміна А. В.	Обґрунтування педагогічного дослідження соціального розвитку дітей 6-8 років з порушенням розумового розвитку	245
Хомич М. М.	Розвиток емоційних переживань у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення	249
Храпач К. О.	Особливості розвитку динамічних передумов мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку з синдромом Дауна або розладами спектру аутизму	254
Цапок Д. Л.	Розвиток емоційного стану у дітей молодшого шкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку	259
Царенко Ю. О.	Логопедія в культурно-історичному процесі XIX-XXI століть	262
Шпорин А. В.	Стан сформованості професійних компетенцій у майбутніх логопедів, готових працювати в умовах інклюзивного навчання	265
Юріна А. В.	Формування правильної звуковимови у дітей середнього дошкільного віку засобом дидактичної гри	268

Поджара А. Є.,
Київський університет
імені Бориса Грінченка
Науковий керівник :

кандидат педагогічних наук, доцент **К.В. Луцько**

**АКТИВІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ
МОВЛЕННЄВО-РУХОВОГО АНАЛІЗАТОРА ЯК
ЧИННИКА УДОСКОНАЛЕННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ**

В статті розкрито значення моторного компонента у активізації сприймання та розумінні мовлення. Здійснено дослідження функціональних станів головного мозку за допомогою електроенцефалографії, при стимуляції його діяльності педагогічними методами.

Ключові слова: діти із загальним недорозвитком мовлення; руховий центр мовлення; сприймання; розуміння мовлення.

The article reveals the importance of the motor component when activating the perception and understanding of the language. The research of functional states of the brain with the help of electroencephalography, stimulation of its activity by pedagogical methods has been carried out.

Key words: motor speech center; children with general speech underdevelopment; perception; speech comprehension.

Постановка проблеми: Недостатня сформованість мовленнєво-рухового аналізатора негативно позначається на функціональних можливостях фонетико-фонематичного слуху, на швидкості реакції на звернене мовлення, розуміння його змісту та добір відповіді при сприйманні мовлення, на грамотності у випадку, коли моторний компонент розбалансований у своїй реалізації стосовно слухового, що спричиняє труднощі навчання у школі.

Дослідження особливостей моторного компоненту мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення є необхідним, оскільки порушення мовленнєвої сфери призводить до порушення сприймання, мислення, пам'яті, уваги дитини, що впливає на повноцінний розвиток особистості

Актуальність: зумовлена тим, що частина дітей дошкільного віку мають труднощі активізації мовленнєво-рухового аналізатора відповідно до нормативних показників, що може призвести до уповільнення розвитку фонетико-фонематичного слуху, швидкості реакції на звернене мовлення, розуміння його змісту та на швидкість відповіді при сприйманні мовлення. У випадку, коли моторний компонент не повністю виконує свої функції у реалізації стосовно слухового, з'являються труднощі у писемному мовленні. Незважаючи на наявність численних досліджень щодо рухового компонента мовлення та внутрішнього мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення, вважаємо, що недостатньо приділено уваги функціональним особливостям мовленнєво-рухового аналізатора та розробленню дієвих методів допомоги таким дітям.

Мета: теоретичне і практичне вивчення функціонального стану мовленнєво-рухового аналізатора у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, визначення педагогічних умов його корекції, впливу на підвищення рівня їх мовленнєвого розвитку в умовах дошкільного навчання.

Виклад основного матеріалу. У класичних дослідженнях (О. Басв, Л. Виготський, Ж. Піаже, Ю. Рібцун, А. Соколов, Б. Станмиров та ін.) та роботах сучасних авторів (К. Луцько, І. Марченко, В. Тищенко, Л. Трофименко, М. Шеремет), наявні відомості про формування і розвиток внутрішнього мовлення дитини, яке обумовлює породження мисленневих процесів, їх змістове наповнення, психічну діяльність в цілому.

Беккер Л. вказував на тісний взаємозв'язок між сприйманням і мовленням, зазначаючи, що слухові, зорові чи кінетичні образи слів – окремих випадок психічних процесів, відповідають їх сенсорно-перцептивному рівню мовленнєвого сприймання, яке є невід'ємною частиною загального сприймання [3].

Британські психологи Пікерінг М. і Геррод С., перевірили, як саме відбувається активізація різних зон кори у мовця і слухача. Більшість областей мозку слухачів «запізнювалася» на 1-3 секунди, але деякі проявляли активність заздалегідь. Вчені пояснюють це випередження тим, що випробовувані вгадували, що зараз буде сказано, як ніби передбачали розвиток сюжету оповідання. [1]

На основі теоретичних досліджень було виявлено, що моторний компонент мовлення у дітей та у дорослих має свої специфічні особливості та пов'язаний з активізацією сприймання і розуміння мовлення. З метою підтвердження та подальшої порівняльної демонстрації відмінностей стану сформованості моторного компоненту при сприйманні та реакції відповіді мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення та з нормальним мовленнєвим розвитком, нами було проведено пілотне експериментальне дослідження за допомогою електроенцефалографії.

До експериментального дослідження було залучено 10 дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (II, II-III та III рівнів) дошкільного навчального закладу № 485 комбінованого типу м. Києва.

Окрім стандартної перевірки стану головного мозку методом електроенцефалографії, була використана методика, розроблена Луцько К., що передбачає вивчення моторного компоненту при сприйманні усного мовлення, а саме наявності та характеру реакції на мовленнєвий матеріал. Дослідження особливостей сприймання мовленнєвого матеріалу з включенням зорового сприймання (слухо-зорове сприймання) та сприймання мовлення лише на слух (з виключенням моторного компоненту).

Стандартна перевірка стану головного мозку методом енцефалографії показала, що у дітей високого рівня — більш зрілий мозок, його реакція швидко активізується. У дітей середнього рівня — збудлива реакція у задньоскроневиx відведеннях та дезорганізована. У дітей низького рівня — дезорганізований ритм.

Були використані для дослідження такі субтести:

Субтест 1 — Сприймання складів на слух (коли дитина не бачить артикуляцію);

Субтест 2 — Сприймання складів слухо-зоровим способом (коли дитина бачить артикуляцію);

Субтест 3 — Сприймання слів на слух способом (коли дитина бачить артикуляцію) за допомогою методичного матеріалу;

Субтест 4 — Сприймання слів слухо-зорово-тактильним способом коли дитина бачить артикуляцію) за допомогою методичного матеріалу;

Субтест 5 — Сприймання усного тексту на слух (коли дитина

не бачить артикуляцію);

Субтест 6 — Сприймання усного тексту слухо-зоровим способом (коли дитина бачить артикуляцію).

При діагностиці було виявлено, що при сприйманні складів слухо-зоровим способом та на слух навіть діти з високим рівнем, сприймаючи склади слухо-зоровим способом — повторювали одразу, а на слух — повторювали тільки після того як дослухали. Тобто дітям з ЗНМ потрібно більше часу для осмислення. Діти з середнім та низьким рівнем також сприймали більш краще слухо-зоровим способом — активізували як мовні, так і слухові відділи та частково повторювали склади, а при сприйманні на слух — активізувались тільки слухові відділи, але аналіз не виражений.

На основі діагностики мовленнєво-рухового аналізатора, що спрямована на дослідження слухової вербальної пам'яті, швидкість реакції-відповіді на сприймання мовлення у дітей з ЗНМ та дослідження літератури з даної проблематики [2;4], ми створили "Програму розвитку читання з губ у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення". Метою "Програми" є активізація мовленнєво-рухового аналізатора у дітей з загальним недорозвитком мовлення різними засобами. Програма складається з 10 занять, які проводяться з групою дітей 4-6 осіб, 2 рази на тиждень; тривалість заняття 25-30 хвилин. Етапи програми: I етап — удосконалення загальної та артикуляційної моторики за допомогою піктограм; II етап — розвиток вміння читати з губ.

Після проведення корекційно-розвивальної роботи ми провели повторну діагностику "Вивчення ролі мовленнєво-рухового аналізатора при сприйманні усного мовлення", методом енцефалографії, для перевірки ефективності застосування нашої методики. Результати повторної діагностики показали, що загальні результати сформованості мовленнєво-рухового аналізатора збільшилися і сформовані на середньому рівні. Збільшилися показники можливості правильно прочитати з губ, правильно проартикулювати та вимовити нескладну фразу без голосу. Такі результати говорять про ефективність застосування нашої програми розвитку для дітей з ЗНМ.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових досліджень проблеми активізації мовленнєво-рухового аналізатора дозволяє виокремити моторний компонент мовлення як такий, що впливає на всю мовленнєву діяльність дитини. Активізація артикулювання дитини у процесі оволодіння нею звуковимовою сприяє дозріванню артикуляційних умінь та навичок, розвитку фонетико-фонематичного слуху, сприйманню та розумінню зверненого усного мовлення.

Метод електроецефалографії дозволив отримати об'єктивні дані щодо функціонального стану мовленнєво-рухового аналізатора при сприйманні тексту лише на слух (без візуального сприймання

артикулювання) у дітей із загальним недорозвитком мовлення: виявлено значне зниження активності мозкової діяльності, що призводило до труднощів розуміння ними усного мовлення. У дітей, які запам'ятовували слова, речення, текст слухо-зоровим способом (коли бачили артикуляцію педагога), виявлено вищі показники якості сприймання усного мовлення, ніж при запам'ятовуванні тексту на слух. Було виявлено, що читання з губ доповнює слухове сприймання мовлення, особливо в тих випадках, коли воно ускладнене об'єктивними причинами або своєрідними функціональними порушеннями (недостатнім розвитком мовлення, порушенням фонетико-фонематичного слуху, нечітким артикулюванням тощо).

Проведені дослідження дають підстави стверджувати, що важливо удосконалювати артикуляцію не лише самої дитини, але й активізувати сприймання нею артикуляції іншої людини (дорослої, дитини), забезпечуючи, так звану, зустрічну активність, формування внутрішнього наслідування артикуляційних рухів співрозмовника, що важливо для формування внутрішнього мовлення дитини.

Перспектива дослідження. Проведене дослідження не вичерпує усі аспекти аналізу особливостей активізації функціонального стану мовленнєво-рухового аналізатора як чинника удосконалення мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Це дослідження дає значний поштовх для розробки нової програми діагностики та подальшої ефективнішої корекції мовлення з боку електроенцефалографії. Зокрема, можуть досліджуватись: особливості активізації мовленнєво-рухового аналізатора як фактор формування і удосконалення усного мовлення у дітей з порушеннями слухової функції; особливості активізації мовленнєво-рухового аналізатора як фактор формування і удосконалення усного мовлення у дітей з порушеннями зорової функції; особливості активізації мовленнєво-рухового аналізатора у дітей з порушеннями розумової функції; комплексна робота по активізації мовленнєво-рухового аналізатора у дітей з різними нозологіями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pickering M. Toward a mechanistic psychology of dialogue / M. Pickering, S. Garrod. // Trends in Cognitive Sciences. – 2004. – №27. – С. 169–190.
2. Бельтюков В. Чтение с губ/ В. Бельтюков М.: «Педагогика», 1970
3. Веккер Л.М. Психика и реальность: единая теория психических процессов / Л.М. Веккер. – М.: Смысл, 1998. – 685 с.
4. Кольцова М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка //М. Кольцова. — М.: Педагогика, 1999. — 142 с.